

**Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport
Militair oefenterrein De Haar**

15 november 1995

538-80

commissie voor de milieueffectrapportage

De Staatssecretaris van Defensie
drs. J.C. Gmelich Meijling
Postbus 20701
2500 ES DEN HAAG

uw kenmerk
MG 95051441

uw brief
d.d. 7 september 1995

ons kenmerk
U745-95/Vn/ao/538-79

onderwerp
Toetsingsadvies over het MER Militair
oefenterrein De Haar

doorkiesnr.
(030) 234 76 50

Utrecht,
15 november 1995

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een toetsingsadvies uit te brengen over het milieueffectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over de vaststelling van het inrichtingsplan voor het militair oefenterrein De Haar.

Overeenkomstig artikel 7.26 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de besluitvorming. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen.

dr. J.T. de Smidt
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
militair oefenterrein De Haar

Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport
Militair oefenterrein De Haar

Advies op grond van artikel 7.26 van de Wet milieubeheer over het milieu-effectrapport over het militair oefenterrein De Haar bij Assen,

uitgebracht aan de Staatssecretaris van Defensie door de Commissie voor de milieu-effectrapportage; namens deze,

de werkgroep m.e.r. militair oefenterrein De Haar

de secretaris

drs. A.L. Vernooij

de voorzitter

dr. J.T. de Smidt

Utrecht, 15 november 1995

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
1. Inleiding	1
2. Oordeel over het MER	2
3. Opmerkingen en aanbevelingen voor de verdere besluitvorming	4
3.1 Geluid	4
3.2 Waterhuishoudkundig systeem	5
3.2.1 Geohydrologisch systeem en cultuurtechnische maatregelen	5
3.2.2 Restanten bevoeiingsysteem	7
3.2.3 Fossiel vlechtend beekstelsel	7
3.3 Meest milieuvriendelijk alternatief	8
3.4 Overige opmerkingen	8

Bijlagen

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 7 september 1995 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
2. Openbare kennisgeving in Staatscourant nr. 172 d.d. 6 september 1995
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen
5. Toelichting waterhuishoudkundig systeem (figuren)

1. INLEIDING

Het Ministerie van Defensie (Directie Noord-Oost Nederland van de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen) is voornemens een oefenterrein (dubbel eenheidsoefenterrein) in te richten in het gebied De Haar ten zuiden van Assen. Het oefenterrein beslaat een oppervlakte van circa 450 ha en zal in hoofdzaak worden gebruikt door eenheden van de Luchtmobiele Brigade.

Voor dit initiatief is de in de Wet milieubeheer (Wm) opgenomen regeling inzake milieu-effectrapportage (m.e.r.) van toepassing. Deze is gekoppeld aan de vaststelling van het inrichtingsplan voor het militaire oefenterrein. Voor dit besluit is de staatssecretaris van Defensie bevoegd gezag.

Per brief van 7 september 1995^{1]} heeft de staatssecretaris van Defensie de Commissie voor de milieu-effectrapportage in de gelegenheid gesteld een toetsingsadvies uit te brengen over het milieu-effectrapport (MER). Ook werd iedereen in de gelegenheid gesteld om reacties en commentaar te leveren^{2]}.

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage^{3]}. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de milieu-effectrapportage en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. De Commissie heeft beoordeeld of het MER voldoende informatie biedt om bij het besluit over het inrichtingsplan het milieubelang een volwaardige plaats te geven, en daarbij op grond van artikel 7.26, lid van de Wm getoetst:

- aan de richtlijnen voor het MER^{4]}, zoals vastgesteld op 23 december 1993;
- op eventuele onjuistheden^{5]};
- aan de wettelijke regels voor de inhoud van een MER^{6]}.

Bij de opstelling van haar advies heeft de Commissie rekening gehouden met de via het bevoegd gezag ontvangen opmerkingen^{7]}.

1 Zie bijlage 1.

2 Bijlage 2 bevat de tekst van de openbare bekendmaking.

3 De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3. Die bevat ook de belangrijkste projectgegevens.

4 Wm, artikel 7.23, lid 2.

5 Wm, artikel 7.23, lid 2.

6 Wm, artikel 7.10.

7 Zie bijlage 4.

gevolgde benadering is die van een 'worst-case'. Voor de vergelijking van de verschillende inrichtingsalternatieven acht de Commissie deze methode geschikt.

In het achtergrondrapport over geluidaspecten door militaire voertuigen en schieten staan enkele kleine onnauwkeurigheden en onduidelijkheden. Uit een mondelinge toelichting is de Commissie gebleken dat deze de uiteindelijke uitkomsten niet wezenlijk beïnvloeden. Daarbij komt dat de geluidemissies door militaire voertuigen en door schieten van ondergeschikt belang zijn in verhouding tot de overige geluidbronnen (bestaand en ten gevolge van de voorgenomen activiteit).

Vergelijking alternatieven

De vergelijkingsmethode van de alternatieven, de multicriteria analyse, is op juiste wijze toegepast. Gekozen is voor de methode van gewogen somming, een methode die geschikt is voor kwantitatieve problemen. De effectentabel is een gemengde tabel, met naast kwantitatieve ook kwalitatieve scores. Voor zulke gemengde tabellen bestaan specifieke vergelijkingsmethoden⁹. Bij narekening blijkt echter dat bij toepassing van deze andere methoden de rangorde van de drie alternatieven niet verandert.

Leemten in kennis

Het MER laat nog enkele vragen open over de feitelijk te verwachten milieugevolgen. Niet aannemelijk is dat door invulling van deze leemten in kennis de onderlinge rangschikking van de alternatieven wezenlijk zal veranderen. Wel is het mogelijk dat de verschillen ten opzichte van de nulsituatie nog kunnen veranderen. Dit heeft dan met name betrekking op het aspect geluid. In het MER is aangegeven dat nader onderzoek naar deze leemte in kennis zal worden uitgevoerd. bij de vaststelling van het inrichtingsplan kan worden aangegeven hoe en wanneer dit zal gebeuren.

Aandachtspunten verdere besluitvorming

Opmerkingen over het MER, die in de verdere besluitvorming over het inrichtingsplan nadere aandacht behoeven, zijn uitgewerkt in hoofdstuk drie. De Commissie beveelt aan op deze punten aanvullende informatie te vergaren en die bij het uiteindelijke besluit over het inrichtingsplan – dan wel de uitvoering daarvan – te betrekken. Voor een deel bevatten de opmerkingen aanvullende informatie over de (historische en) huidige hydrologische situatie. Uit deze beschrijving komen enkele bijzondere gebiedskenmerken naar voren, die in het MER niet zijn onderkend.

9 Methodes voor gemengde tabellen zijn de evamix-methode, de regime-methode en de verwachtingswaarde-methode. Deze zijn echter voor niet-deskundigen minder inzichtelijk en minder eenvoudig te herleiden dan de gewogen sommingmethode.

3.2 Waterhuishoudkundig systeem

3.2.1 Geohydrologisch systeem en cultuurtechnische maatregelen

In de beschrijving van de waterhuishouding in het MER en in het achtergrondrapport^{11]} wordt weinig aandacht besteed aan enkele aspecten van de waterhuishouding, die van belang zijn voor de modellering van het geohydrologische systeem en dus voor de inrichting van het gebied:

- preferente stroombanen. De grondmorene is versneden door erosiegeulen, die hun oorsprong hebben in de keileem zelf. De geulen zijn later weer opgevuld met dekzand en veen. Bij de afzetting van het dekzand speelde, naast de wind, het hydrologische regime een belangrijke rol: op door kwel of stagnerend water vochtige of natte plaatsen hoopte zich meer zand op dan op droge plaatsen^{12]}.

In de beekdalen zijn veel dekzandhoogten dus als uitstroompunten van preferente banen voor ondergrondse stroming op te vatten. Door het dekzand vond dus op grote schaal omkering van het reliëf en 'verstopping' van het landschap plaats. Door veenvorming in de laagten is dat reliëf later weer verzacht. Op de plateau's leidde de afsnoering van geulen in de keileem eveneens tot omkering van het reliëf. Ook daar kon later veenvorming plaatsvinden; de veentjes liggen dan ook vaak als kralen aan een snoer.

In het studiegebied zijn enkele van dergelijke stroombanen te onderscheiden, waaronder het dal van de Haler Leek^{13]}. Dit dal vertoont door de omkering van het reliëf een belangrijke insnoering, die de afwatering frustreerde. Dit maakte dat in de Ossenbroeken zelfs boven keileemgronden beekleem is afgezet. De herkomst van die beekleem moet in de hogere keileemgronden rondom het dal van de Leek worden gezocht; daarin bevinden zich dan ook geulen, die eveneens preferente afvoerwegen voor (schijngrond-) water zijn. De geologische kaart laat daarvan de grootste zien. Die geulen vertonen eveneens insnoeringen; op een aantal plaatsen liggen daarin kleinere veentjes en/of pingo's. Deze zijn van essentieel belang voor de oppervlakkige waterhuishouding van een zeer groot, tot in onder meer het Hijkerveld en het Grote Zand reikend, gebied. De stroomrichting binnen dit oppervlakkige stelsel staat soms dwars op die van het 'echte' grondwaterstelsel. Vernattingsmaatregelen in de omringende natuurgebieden hebben omgekeerd ook effect op de waterhuishouding van het oefenterrein^{14]}.

- scheidende lagen. De terreingesteldheid ten aanzien van slecht-doorlatende lagen is meer gedifferentieerd dan in de achtergrondstudie wordt aangenomen. Zo zijn het dal van de Haler Leek en met name de uit de vegetatie blijkende kwelplekken slecht terug te vinden in de beschrijving. Daarnaast is de keileem is plaatselijk dik genoeg om hogere weerstandswaarden te verwachten. De doorlatendheid van de geulenstelsels in de keileem is vaak

11 Geohydrologische modelstudie van het dEOT De Haar/Laaghalerveen. Witteveen & Bos/Ministerie van Defensie Deventer, 1992.

12 Zie ook bijlage 5, waarin de ontwikkeling van geulen in de keileem en het ontstaan van een 'oerdal' is toegelicht in de vorm van enkele figuren.

13 Op de topografische kaart aangeduid als Witterdiep.

14 Zie ook inspraakreacties nrs. 2 en 3, bijlage 4.

Risico ontstaan ondoorlatende laagjes

Bij de beschrijving van de cultuurtechnische maatregelen is geen aandacht besteed aan het risico van nieuwvorming van zogenaamde 'laklagen' ter plaatse van de oude zode bij het opbrengen van zand. Voorts kan, wanneer het veen niet verwijderd wordt, nieuwvorming van zogenaamde gliedelaagjes en dergelijke optreden wanneer kwel in wegzijging verkeert¹⁷). De kans daarop is het grootst in het oefenterrein zelf. Dergelijke laagjes zijn zeer slecht doorlatend. Onduidelijk is of de werking van de drains (zeker indien ze op circa 2.50 m diepte zouden komen te liggen) nadelig door deze laagjes wordt beïnvloed en of hierdoor een oppervlakkige schijngrondwaterstand kan ontstaan (die problemen veroorzaken bij het graven van schuttersputjes). Daarnaast is onduidelijk in hoeverre de eventuele afsluitende werking van deze laagjes van invloed is op de grondwaterstromingen en daarmee op de grondwaterstanden in de omgeving van het plangebied.

De Commissie adviseert om bij het nemen van cultuurtechnische maatregelen rekening te houden met het optreden van dit effect. Hierbij kan gedacht worden aan preventieve maatregelen (verwijderen veengrond; mengwoelen grond) of aan verdichting van het drainagestelsel.

3.2.2 Restanten bevoeiingssysteem

In het dal van de Haler Leek zijn resten aanwezig van een vroeger bevoeiingssysteem, dat diende ter bescherming van de zode tegen vorst. Het relatief warme en kalkrijke water dat zich op enkele plaatsen manifesteert, werd afgetapt, verzameld in twee kleine spaarbekkens en vervolgens verdeeld over het gebied. Die bekkens liggen er nog. De vroegere aanwezigheid van stuwkolken in zowel het Haler als het Witter deel van de Ossenbroeken wijst er op, dat het beekwater tot ver naar het westen werd gebracht¹⁸). Tegelijkertijd werd oppervlakkig afstromend, koud en zuur veen- en heidewater geweerd. Daartoe diende de houtwal, nu gelegen langs de oostelijke grens van het TT-circuit.¹⁹) Ook enkele nog resterende lengtewallen langs de flanken van het beekdal, hadden deze functie. In het terrein zijn onder meer nog herkenbaar aan- en afvoergreppels, stuwkolken, de spaarbekkens en genoemde houtwallen.

In de literatuur is dit systeem niet beschreven – in het MER daardoor evenmin. Kennis van deze verschijnselen had kunnen leiden tot een andere waardering van de cultuurhistorische elementen in het MER. Er zijn in Drenthe geen andere beekdalen aan te wijzen, waar een dergelijk bevoeiingssysteem nog in een dergelijke samenhang aanwezig is.

De Commissie adviseert bij de verdere uitwerking van het inrichtingsplan de mogelijkheden te bezien om de restanten van het bevoeiingssysteem te behouden en waar nodig te herstellen.

17 W.P. Stakman & L.J.S. Reinders (1968) Doorlatendheidsproblemen op enige tuinbouwpercelen in het ruilverkavelingsgebied Maarsseveense Plassen. Verspreide Overdruk ICW 62.

18 De kweldruk moet dus zeer aanzienlijk zijn geweest en er moet veel water beschikbaar zijn geweest.

19 Over deze houtwal is al in het begin van de 16de eeuw geprocedeerd; de houtwal is daarmee een van de oudst bekende in Drenthe.

BIJLAGEN

**bij het toetsingsadvies over het
milieu-effectrapport
Militair oefenterrein De Haar**

(bijlagen 1 t/m 5)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 7 september 1995 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

MINISTERIE VAN DEFENSIE
Coördinatie Ruimtelijke Ordening en
Milieuzaken Defensie

Aan: de Voorzitter van de Commissie
voor de Milieu-effectrapportage
Postbus 2345

Postbus 20701
2500 ES 's-Gravenhage

Telefoon (070) 3 18 81 88
Telex 31337 MVD/GV/NL
Telefax (070) 3 18 66 58

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
ingekomen :	12 SEP. 1995
nummer :	I 253a-95
dossier :	538-48
kopie naar :	Vn-Sc-ples-bpbl

Uw brief

Uw kenmerk

Ons nummer
MG 95051441

Datum
7 september 1995

Onderwerp: Milieu-effectrapport De Haar bij Assen

Hierbij bied ik u, op grond van art 7.20 lid 1 van de Wet milieubeheer, aan het in opdracht van het Ministerie van Defensie, Directie Noordoost-Nederland van DGWT, opgesteld milieu-effectrapport voor het inrichtingsplan voor het militair oefenterrein De Haar bij Assen. Het MER is mij op 24 augustus 1995 door de Initiatiefnemer toegezonden. Het inrichtingsplan zal op basis van alternatief 2, het meest milieuvriendelijke alternatief, worden opgesteld. Voor de goede orde deel ik u mee dat het MER vanaf 11 september 1995 vier weken voor een ieder ter inzage ligt en dat er op woensdagavond 20 september een hoorzitting te Hooghalen wordt gehouden. Gaarne vernem ik het oordeel van uw Commissie over dit MER.

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE,
voor deze,
De Coördinator Ruimtelijke Ordening en
Milieuzaken Defensie,

E.N. WESTERHUIS
Generaal-Majoor

Bijlagen:
div.

bezoekadres
Kalvermarkt 38, 's-Gravenhage

doorkiesnummer
070-3188183

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden.

BIJLAGE 2

**Openbare kennisgeving van de toetsingsprocedure in Staatscourant nr. 172 d.d.
6 september 1995**

MINISTERIE VAN DEFENSIE

Ontwerp-inrichtingsplan en milieu-effectrapport oefenterrein De Haar ter inzage

Het Milieu-effectrapport en het Ontwerp-Inrichtingsplan voor het militaire oefenterrein De Haar zullen vanaf 11 september voor een ieder ter inzage liggen. Op 20 september wordt een openbare hoorzitting georganiseerd. Tijdens deze zitting kan iedereen mondeling commentaar leveren.

De stukken worden ter inzage gelegd bij:

- het Defensie Voorlichtingscentrum, Kalvermarkt 38, Den Haag
- het provinciehuis in Assen
- de gemeentehuizen en openbare bibliotheken van Assen en Beilen.

De openbare zitting vindt plaats in het dorpscentrum 't Haolerhuus op woensdag 20 september om 20.00 uur. Adres: Stengelinstraat 18, Hooghalen. Desgewenst kan degene die opmerkingen maakt, verzoeken dat zijn/haar persoonlijke gegevens niet bekend worden gemaakt.

Eventuele schriftelijke reacties kunnen tot 9 oktober worden gericht aan de Coördinator Ruimtelijke Ordening en Milieu Defensie, postbus 20701, 2500 ES Den Haag.

Na verwerking van de binnengekomen reacties en overleg met de provincie en de betrokken gemeenten zal de staatssecretaris van Defensie het definitieve inrichtingsplan vaststellen.

Exemplaren van het Milieu-effectrapport zijn tegen kostprijs te verkrijgen bij de Directie Noordoost-Nederland van de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen, Postbus 177, 7940 AD Meppel, tel. 05220 - 36250. Een samenvatting is gratis verkrijgbaar.

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: minister van Defensie: dienst Gebouwen, Werken en Terreinen, regio Noord-Nederland

Adviseur Initiatiefnemer: Witteveen & Bos

Bevoegd gezag: staatssecretaris van Defensie

Besluit: vaststelling van het inrichtingsplan voor het militair oefenterrein De Haar

Categorie Besluit m.e.r. 1994: 7

Activiteit: Initiatiefnemer is voornemens, op basis van het Structuurschema Militaire Terreinen een oefenterrein van ongeveer 450 ha in te richten, te gebruiken en te beheren in het gebied De Haar op het grondgebied van de gemeenten Assen en Beilen. Het oefenterrein zal gebruikt gaan worden door een eenheid van de Luchtmobiele Brigade. Het oefenterrein zal ook gebruikt worden als 'overig oefenterrein'.

Procedurele gegevens:

(zie voor de voorgeschiedenis ook project 129 in bijlage 7 van het jaarverslag 1992)

brief bevoegd gezag met verzoek om aanvullende advisering: 23 augustus 1993

kennisgeving aanvullende startnotitie: 1 september 1993

inspraaktermijn: 1 september 1995 tot en met 30 september 1995

informatiebijeenkomst belegd: nee

einde wettelijke adviestermijn: 1 november 1993

bevoegd gezag vraagt (uiteindelijk) advies voor: 1 november 1993

richtlijnenadvies uitgebracht op: 4 november 1993

richtlijnen vastgesteld op: 23 december 1993

brief bevoegd gezag met verzoek om advisering: 7 september 1995

kennisgeving MER: 6 september 1993

inspraaktermijn: 11 september 1995 tot en met 4 november 1995

hoorzitting(en) belegd: ja

einde wettelijke adviestermijn: 12 december 1995

bevoegd gezag vraagt (uiteindelijk) advies voor: 12 december 1995

toetsingsadvies uitgebracht: 15 november 1995

Bijzonderheden: De m.e.r.-procedure is aanvankelijk gestart voor het inrichtingsplan van het voorgenomen EOT De Haar, ter grootte van ongeveer 250 ha. Vervolgens is besloten tot de aanleg van een dubbel EOT in het gebied De Haar/Laaghalerveen ter grootte van 450 ha. In 1992 is in de Prioriteitennota van het ministerie van Defensie een wijziging van het gebruik van het oefenterrein bepaald, namelijk als oefenterrein voor een bataljon van de Luchtmobiele Brigade. Het gewijzigde voornemen houdt in een gewijzigd gebruik en inrichting van het terrein, waardoor andere milieu-effecten optreden. De samenstelling van de werkgroep, alsmede het projectnummer, is om die reden gewijzigd.

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	950928	W.H. Hovenkamp	Hooghalen	951019
2.	950929	Milieufederatie Drenthe	Assen	951019
3.	951006	Stichting "Het Drentse Landschap"	Assen	951019
4.	951013	Stichting Circuit van Drenthe	Assen	951019
5.	951016	Ministerie V&W, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, Directie Noord-Nederland	Leeuwarden	951101
6.	951018	Landinrichtingscommissie, Ruilverkaveling "Laaghalen"	Assen	951101
7.	951021	Vakantiecentrum Witterzomer b.v.	Assen	951101
8.	951027	Werkgroep Agrarisch Belang "De Haar"	Hooghalen	951107
9.	951030	Afdelingen Roden-Norg, Rolde, Vries-Eelde-Peize en Smilde-Assen van de Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie	Grolloo	951107
10.	951030	Stichting Geluidhinder Baggelhuizen en Omgeving	Assen	951107
11.	951031	Vereniging voor Dorpsbelangen Hooghalen, Laaghalen en Laaghalerveen	Hooghalen	951107
12.	951101	Burgemeester en Wethouders van Assen	Assen	951107
13.	951102 951108	Gedeputeerde Staten van Drenthe Idem	Assen	951107 951115
14.	951107	Waterschap Hunze en Aa	Rolde	951115
15.	951108	Mr. A.H. Oude Elferink	Assen	951115
	950920	Verslag van de openbare zitting	Hooghalen	951115

BIJLAGE 5

Toelichting waterhuishoudkundig systeem

